

2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-1-6>

УДК 338.242

Вараксіна О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Полтавська державна аграрна академія

Михайло В.В.

аспірант кафедри менеджменту,
Полтавська державна аграрна академія

Varaksina Elena, Mykhatilo Vladyslav

Poltava State Agrarian Academy

ІННОВАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

У статті розглянуто сутність економічного поняття «інновації». Систематизовано погляди закордонних та вітчизняних учених на значення інновацій у сучасних умовах розвитку та трансформації економічних систем. Наголошено на важливості інновацій як джерела конкурентної переваги підприємств і країни. Акцентовано увагу на Глобальному інноваційному індексі України за 2019 р. Проаналізовано Індекс інноваційної ефективності країни. Виділено інноваційні пріоритети країни, на які було спрямоване фінансування. Обґрунтовано, що інновації створюють можливості для підприємств зробити суттєві зміни, надати нові послуги, розширити ринки збуту, отримати конкурентні переваги і, як результат, підвищити свою конкурентоспроможність. Визначено, що саме завдяки інноваціям та інноваційному потенціалу держава в змозі зайняти стійке становище на зовнішньому ринку та поліпшити свій діловий імідж.

Ключові слова: інновації, Глобальний інноваційний індекс, Індекс інноваційної ефективності, конкурентна перевага, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Сучасна ринкова економіка характеризується величезним прискоренням соціально-економічних змін. Це результат науково-технічної революції, що триває десятиліттями, в якій здатність постійно вчитися та вдосконалювати свою кваліфікацію, набувати нових навичок і перетворювати їх на інновації стала домінуючою рушійною силою [1, с. 33]. Розвиток цивілізації та технологій, прогресування глобалізації, підвищення обізнаності та ринкова освіта покупців лежать в основі зростаючої інтенсивності конкурентних явищ. Для їх зустрічі потрібно шукати нові способи змагання, підвищувати гнучкість у будь-якій галузі діяльності та прагнути використовувати всі можливі варіанти формування та поліпшення позицій на ринку [2, с. 50]. Сучасні компанії змагаються у пошуках ситуації, коли підприємці, бажаючи отримати конкурентну перевагу, намагатимуться наздогнати інших у пошуку інноваційних ідей. Інновації є дуже важливими серед чинників, що впливають

на конкурентоспроможність підприємств [3, с. 56]. Вони визначають темпи та напрями розвитку економіки, а також форми та структуру глобальної співпраці між підприємствами [4, с. 45]. Вони є чинником, що визначає конкурентоспроможність підприємств в умовах глобалізації. Пошук нових, часто нетрадиційних рішень став викликом для підприємців [5, с. 33].

Важливою характеристикою конкурентоспроможної діяльності є інноваційна активність – використання інноваційно-наукового і інтелектуального потенціалу у виробництві з метою здобуття нового продукту, що задовольняє споживчий попит у конкурентоздатних товарах і послугах. Саме від масштабності введення сучасних підходів до впровадження інноваційних технологій буде залежати подальший стабільний розвиток [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інновацій є актуальною для країн із різним рівнем економічного розвитку, про що свідчать наукові розвідки зарубіжних та вітчизняних учених. Проблематика

інновацій широко відображена у працях таких зарубіжних науковців, як Й. Шумпетер, П. Друкер, Дж. Барук, В. Груджевський, М. Брозовський, І. Хейдук та ін.

Вагомий внесок у вирішення означених питань здійснили й науковці України, зокрема І. Балабанов, Л. Балабанова, С. Ілляшенко, Л. Піддубна, А. Старостіна, А. Мазаракі та ін. Незважаючи на значну кількість робіт і фундаментальних досліджень, питання інновацій та їхнього впливу на формування конкурентних переваг підприємства і держави потребує детальнішого аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення поглядів науковців, що працюють у напрямі дослідження інновацій, інноваційної діяльності, та обґрунтування важливості інновацій як джерела конкурентної переваги підприємств і країни.

Виклад основного матеріалу. Економіка, що динамічно розвивається, змушує підприємства вводити зміни, які поверхнево або глибоко модифікують підприємство. Вони можуть бути простими у здійсненні та не надто дорогими налаштуваннями рішень, але й усебічними діями, які трансформують усю організацію, вимагаючи залучення всіх сил та ресурсів. Зміни можуть бути повільними або швидкими. Перші не порушують баланс підприємства, їх легше освоювати, але вони характеризуються меншою ефективністю. Другі, своєю чергою, порушують рівновагу функціонування організації, вимагають досить великих витрат, викликають опір працівників, але дають компанії змогу швидко поліпшити та зміцнити конкурентні позиції.

У розмовному розумінні інновація – це щось нове, відмінне від попередніх рішень, пов'язане з потребою в кращому [7, с. 10]. Література на цю тему рясніє численними визначеннями інновацій (табл. 1).

У 1911 р. Й. Шумпетер увів концепцію інновацій в економічні науки. Він розумів нововведення як переривчасте виконання нових комбінацій і відніс їх до п'яти випадків:

- представлення нового продукту, яким споживачі ще не займалися, або надання продукту нових функцій;
- упровадження нового способу виробництва, практично не перевіреного в даній галузі;
- відкриття нового ринку, на якому даний тип вітчизняної промисловості до цього часу не працював, незалежно від того, існував ринок раніше чи ні;

– отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів незалежно від того, існувало це джерело або мало бути створене;

– запровадження нової організаційної структури для певної галузі, наприклад створення монополії або порушення її [8, с. 7].

Завдяки безлічі інноваційних класифікацій у наукових працях ОЕСР запропонувала такий поділ інновацій:

– продукт – запуск нового ключового продукту чи послуги або значне вдосконалення продукту чи послуги, пропонувані дотепер;

– технологічні – впровадження нових або значно вдосконалених виробничих методів або поставок, які є ключовими для діяльності компанії, включаючи використання нових та вдосконалених технологічних процесів, машин, пристроїв та інструментів, програмного забезпечення та способу створення та надання послуг;

– маркетингові інновації – використання нового маркетингового методу, що є результатом нової маркетингової стратегії, істотно відрізняється від попередньої: зміни зовнішнього вигляду товару, його упаковки, позиціонування, просування, цінової політики, дистрибуції;

– організаційні інновації – використання нового методу організації господарських операцій, нової організації робочих місць або нової організації зовнішніх зв'язків (нові методи співпраці з постачальниками, нові методи розподілу відповідальності та прийняття рішень, упровадження нових процедур для вдосконалення функціонування тощо) [2, с. 102].

Серед чинників, які визначають конкурентоспроможність, нині все більшого значення набувають конкурентні переваги, які створюються в рамках інноваційної діяльності: рівень технології, якість інноваційних систем, ефективність використання людського капіталу тощо. Між конкурентними перевагами і конкурентоспроможністю існує тісний взаємозв'язок. Конкурентні переваги характеризують стан суб'єктів господарювання, передусім ресурсний складник, тобто ці переваги є факторними ознаками. Конкурентоспроможність є результатом використання конкурентних переваг, що у практиці господарювання реалізується у підвищенні якісних характеристик продукції, зростанні валової доданої вартості від її

Таблиця 1

Наукові підходи до трактування сутності дефініції «інновації»

№ з/п	Автор	Погляди автора
1	П.Ф. Друкер [9, с. 23]	Інновації є специфічним підприємницьким інструментом, дією, яка дає ресурсам нові можливості для створення багатства.
2	Дж. Барук [10, с. 50]	Інновація – це цілеспрямована зміна продукту, методів виробництва, організації роботи та виробництва чи методів управління, що застосовується вперше в даній громаді (найменша громада – це підприємство) з метою досягнення конкретних соціально-економічних вигід.
3	В.М. Груджевський, І.К. Хейдук [11, с. 14]	Інновація – це будь-яка нова думка, поведінка чи річ, яка якісно відрізняється від існуючих форм.
4	М. Брозовський [12, с. 278]	Інновації – це зміни у виробничій сфері, які призводять до нових технологічних рішень та створення нових продуктів; це всі процеси досліджень та розробок, спрямовані на застосування та використання вдосконалених рішень для технології та організації.

реалізації, збільшенні частки ринку високотехнологічних товарів [13, с. 6].

На міжнародному рівні широко використовується інтегральна оцінка стану розвитку інноваційної системи. Глобальний інноваційний індекс – 2019 містить інформацію про інноваційну діяльність 129 країн світу. Для оцінки використовують 80 параметрів, які дають повну картину інноваційного розвитку, включаючи огляд політичної ситуації, стану освіти, рівня розвитку інфраструктури та бізнесу.

У Глобальному рейтингу інновацій за 2019 р. (Global Innovation Index 2019) Україна в загальному рейтингу посіла 47-е місце. Ще минулого року вона займала 43-тє позицію. У підсумку Україна отримала за всіма показниками індекс 37,4 зі 100 можливих [14]. Окрім Глобального інноваційного індексу, визначається рейтинг країн за Індексом інноваційної ефективності, який розраховується на основі тих же показників. Індекс інноваційної ефективності характеризує створення сприятливих умов для інноваційної результативності. За Індексом інноваційної ефективності у 2018 р. країна посіла п'яте місце, що на шість позицій вище, ніж у 2017 р. (рис. 1). Це свідчить про зростання ефективності інноваційної діяльності в державі.

Фінансування стратегічних інноваційних пріоритетів країни було спрямовано: 52,6% – на стратегічний пріоритет «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу», другу позицію за обсягами фінансування інноваційної діяльності у 15,6% займає стратегічний пріоритет «Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій». Найменший обсяг фінансування у 2018 р. спрямований на стратегічний пріоритет «Упровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики» –

5 356,06 тис грн, або 1,8% від загального обсягу фінансування всіх стратегічних пріоритетів [14].

Розвинені країни приділяють значну увагу нагромадженню інтелектуального капіталу, збільшуючи вкладення в освіту, науку, підвищуючи планку доходів для більш освічених працівників. Натомість країни з перехідною економікою та ті, що розвиваються, виявилися неспроможними реформувати структуру національної економіки відповідно до вимог інформаційної доби, зволікали зі структурними перетвореннями, що призвело до гальмування їхнього економічного зростання та накопичення кризового потенціалу.

Щоб не залишатися на узбіччі світового розвитку на шляху до інноваційно-інформаційної економіки, Україні необхідно створювати стратегічні конкурентні переваги, передусім активно розвивати національну інноваційну систему, визначати точкові пріоритети для реалізації інноваційних переваг, узгодити їх із фінансовими та інституціональними можливостями економіки, забезпечити дієвий контроль над виконанням намічених заходів. Дуже важливим є стимулювання інноваційної та винахідницької діяльності, посилення системи захисту прав інтелектуальної власності, суттєве збільшення фінансової підтримки науки, оскільки вона найбільше постраждала від наслідків системної трансформації [13, с. 12].

Висновки. Процеси створення конкурентоспроможного підприємства, орієнтованого на постійні інновації, мають особливий пріоритет та актуальність. Ефективна інноваційна діяльність дає можливість підприємству зайняти найбільш сприятливе, стабільне становище на ринку, отримати додаткові конкурентні переваги. Основою інноваційної конкурентоспроможності України є людський капітал та дослідження, а також знання і результати досліджень. Їх ефективне впровадження – головна конкурентна перевага держави.

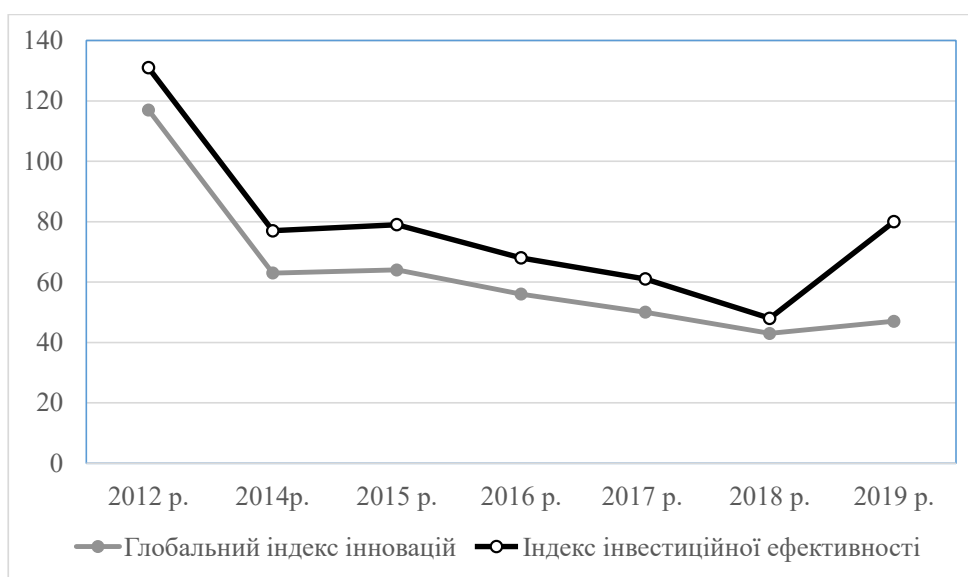

Рис. 1. Динаміка рейтингу України за Індексом інноваційної ефективності

Джерело: складено за [14]

Список літератури:

1. Новаковська А. Регіональний вимір інноваційних процесів. Лодзь : Видавництво університету Лодзі, 2011.
2. Новацький Р. Інноваційний підхід в управлінні бізнесом. Варшава : Діфін, 2010.
3. Познанська К. Інноваційність підприємств. Підприємницька наука. Вибрані випуски. Варшава : Варшавська школа економіки, 2009.
4. Познанська К. Інструменти підвищення інноваційності малих та середніх підприємств. Загальна Європа, Інновації в бізнесі. Варшава : Діфін, 2003.
5. Матчевський А. Проблеми сучасного менеджменту. Краків : Преса Ягеллонського університету, 2001.
6. Городецька Л.О., Шевченко Н.Г. Оцінка впливу інновацій на конкурентоспроможність підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2011. № 31. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Gorodec.pdf (дата звернення: 13.01.2020).
7. Кожол К. Еволюція інноваційної політики в Європейському Союзі. Інновації в стратегії організаційного розвитку в Європейському Союзі. Варшава : Діфін, 2009.
8. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку. Варшава : PWN, 1960.
9. Друкер П. Інновації та підприємництво. Практика та принципи. Варшава : PWN, 1992.
10. Барук Дж. Дилеми розвитку малого та середнього бізнесу. *Національна економіка*. 2002. № 3.
11. Груджевський В. Підприємство майбутнього. Варшава : Діфін, 2000.
12. Брзозовський М. Методи організації та управління. Познань : Познанський економічний університет, 2001.
13. Мазаракі А., Мельник Т. Інновації як джерело стратегічних конкурентних переваг. *Вісник КНТЕУ*. 2010. № 2. С. 5–17.
14. Писаренко Т.В., Кваша Т.К. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році : аналітична довідка. Київ, УкрІНТЕІ. 2019. 80 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf> (дата звернення: 13.01.2020).

References:

1. Novakovskaya A. (2011) Regionalnyi vymir innovatsiinykh protsesiv [Regional dimension of innovation processes]. *Lodz, University of Lodz Publishing House*. (in Polish)
2. Novatsky R. (2010) Innovatsiinyi pidkhdid v upravlinni biznesom [An innovative approach in business management]. *Warsaw, Diffin*. (in Polish)
3. Poznańska K. (2009) Innovatsiynist pidpriumstv. Pidpriumnytska nauka. Vybrani vypusky [Innovation of enterprises. Entrepreneurial science. Selected issues]. *Warsaw, Warsaw School of Economics*. (in Polish)
4. Poznańska K. (2003) Instrumenty pidvyschennia innovatsiinosti malykh ta serednikh pidpriumstv. Zahalna Yevropa, Innovatsii v biznesi [Innovation tools for small and medium-sized enterprises. Common Europe, Business Innovation]. *Warsaw, Diffin*. (in Polish)
5. Matchevsky A. (2001) Problemy suchasnoho menedzhmentu [Problems of modern management]. *Krakow, Jagiellonian University Press*. (in Polish)
6. Gorodetska L.O., Shevchenko N.G. (2011) Otsinka vplyvu innovatsii na konkurentospromozhnist pidpriumstva [Estimation of the influence of innovations on the competitiveness of the enterprise]. *Problems of improving the efficiency of infrastructure (electronic journal)*, no. 31. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/gorodec.pdf (accessed 13 January 2020).
7. Kozol K. (2009) Evoliutsiia innovatsiinoi polityky v Yevropeiskomu Soiuzi. Innovatsii v stratehii orhanizatsiinoho rozvytku v Yevropeiskomu Soiuzi [The evolution of innovation policy in the European Union. Innovation in organizational development strategies in the European Union]. *Warsaw, Diffin*. (in Polish)
8. Schumpeter J. A. (1960) Teoriia ekonomichnoho rozvytku [The theory of economic development]. *Warsaw, PWN*. (in Polish)
9. Drucker P. (1992) Innovatsiinyi menedzhment [Innovation and entrepreneurship]. Practice and principles. *Warsaw, PWN Science Publisher*. (in Polish)
10. Baruk J. (2002) Dylemy rozvytku maloho ta serednoho biznesu [Dilemmas of small and medium business development]. *National economy*. no. 3. (in Ukrainian)
11. Grudzhevsky V. (2000) Pidpriumstvo maibutnoho [The Enterprise of the Future]. *Warsaw, Diffin*. (in Polish)
12. Brzozovsky M. (2001) Metody orhanizatsii ta upravlinnia [Methods of organization and management]. *Poznan, Publishing House of Poznan University of Economics*. (in Polish)
13. Mazaraki A., & Melnyk T. (2010) Innovatsii yak dzhерelo stratehichnykh konkurentnykh perevah [Innovation as a source of strategic competitive advantages]. *KNTEU Bulletin*. no. 2, pp. 5-17.
14. Pysarenko T.V., & Kvasha T.K. (2019) Stan innovatsiinoi diialnosti ta diialnosti u sferi transferu tekhnologii v Ukraini u 2018 rotsi: analychna dovidka [The state of innovation activity and activities in the field of technology transfer in Ukraine in 2018: Analytical Reference]. *Kyiv, UkrINTEI (electronic journal)*. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/Media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf> (accessed 13 January 2020).

ИННОВАЦИИ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА

В статье рассмотрена суть экономического понятия «инновации». Систематизированы взгляды зарубежных и отечественных ученых на значение инноваций в современных условиях развития и трансформации экономических систем. Подчеркнута важность инноваций как источника конкурентного преимущества предприятий и страны. Акцентировано внимание на Глобальном инновационном индексе Украины за 2019 г. Проанализирован Индекс инновационной эффективности страны. Выделены инновационные приоритеты страны, на которые было направлено финансирование. Обосновано, что инновации создают возможности для предприятий произвести существенные изменения, предоставить новые услуги, расширить рынки сбыта, получить конкурентные преимущества и, как результат, повысить свою конкурентоспособность. Определено, что именно благодаря инновациям и инновационному потенциалу государство в состоянии занять устойчивое положение на внешнем рынке и улучшить свой деловой имидж.

Ключевые слова: инновации, Глобальный инновационный индекс, Индекс инновационной эффективности, конкурентное преимущество, конкурентоспособность.

INNOVATIONS AS THE IMPORTANT FACTOR OF PROVIDING SUSTAINABLE COMPETITIVE ADVANTAGES

The article deals with the essence of the economic concept of “innovation”. The views of foreign and domestic scientists on the importance of innovation in modern conditions of development and transformation of economic systems have been systematized. The importance of innovation as a source of competitive advantage for enterprises and the country is emphasized. It is noted that innovations determine the development and survival of the national economy in the face of increasing competition, political and economic instability in the country. The need for innovation is more relevant today than ever before. Innovations help to increase productivity and efficiency of labor potential, improve the quality of the manufactured product, increase competitive potential and competitiveness as a whole, improve export potential, strengthen positive image in foreign and domestic markets. The slow increase in labor productivity will threaten progress in improving the standard of living, social protection systems and the ability of economic policy to respond to future shocks. It is noted that innovation is of key importance as it allows to ensure long-term competitive advantage. Integral estimation of the state of innovation system development is widely used internationally. Ukraine is represented in several international rankings that assess innovation potential, technological and innovative competitiveness. The focus is on the Global Innovation Index 2019 for Ukraine. The Innovation Efficiency Ratio of the state is analyzed. The innovative priorities of the state to which the funding was directed are highlighted. The volume of financing for innovation activity in Ukraine as a whole has decreased. It is justified that innovations create opportunities for enterprises to make significant changes, to provide new services, to expand target markets, to gain competitive advantages, and as a result to increase their competitiveness. It is determined that due to innovations and innovative potential the state is able to take a stable position in the foreign market and improve its business image.

Key words: innovations, the Global Innovation Index, the Innovation Efficiency Ratio, competitive advantage, competitiveness.